

Waar staat de biologisch-dynamische landbouw nu na 80 jaar?

Gesprek met Nikolai Fuchs, leider van de sectie Landbouw in Dornach. Een gedeelte uit een interview gepubliceerd in 'Lebendige Erde' (nr. 6 - 2004).

Auteur onbekend, vertaling Wilfriede Guépin.

Nicolai Fuchs, je hebt door het werk in de Vertreterkreis een wereldwijd overzicht over de bd-beweging: waar is de bd-landbouw bijzonder vitaal, waar succesvol en waarom?

"Om te beginnen moet gezegd worden: wie onder de huidige omstandigheden in de wereld het in alle opzichten nog voor elkaar krijgt een landbouwbedrijf te runnen, is succesvol. Wie dit bovendien nog voor elkaar krijgt zonder voor het milieu een bedreiging te vormen en een overheidssubsidie voornamelijk ontvangt als tegenprestatie voor ecologische en sociale verrichtingen, is vanuit mijn visie dubbel succesvol. Het is geweldig wat er op ieder afzonderlijk bd-bedrijf gepresteerd wordt, waar ook ter wereld.

De uitbreiding van de biologisch-dynamische landbouw de afgelopen tien jaar in subtropische gebieden berust ten dele op culturele motieven, zoals in India. En op concrete marktgerichte motieven, zoals de vraag van Europa naar aldaar geproduceerde producten. Vooral blijkt echter dat het effect van de bd-maatregelen daar groter is. De resultaten twee tot drie jaar na de omschake-

ling zijn opvallend anders dan in Midden-Europa. Daarnaast lijken zich nieuwe veelbelovende mogelijkheden voor te doen in de semi-aride, dus neerslagarme gebieden, in de combinatie met grondbewerking zonder ploegen. Ik ken eigenlijk geen gebied waar BD op z'n retour is, waarbij de impuls zoals bijvoorbeeld in Scandinavië en op de Balkan moet worstelen om vooruitgang. In veel wereldgebieden breidt de bd-landbouw zich uit. Dat kan echter niet verdoezelen, dat er overal een zware financiële druk heerst.

Werkelijk succesvol is de bd-landbouw met zijn mensen op het ogenblik in de sectoren 'zaaizaad' en 'opleiding'. Dit zijn wezenlijke maatschappelijke elementen. Om bij voorbeeld de gentechniek niet alleen afwijzend te bejegenen, maar vruchtbaar te werken in de richting van voortgaande ontwikkeling. In de wijnbouw, of ook in het meewerken in veel netwerken, ontplooit Demeter activiteiten, zonder op de voorgrond te treden. Daarnaast is er rondom de bd-beweging methodisch belangrijke vooruitgang geboekt in de beeldvormende methoden en het vormkrachtenonderzoek. In de economische samenwerking lijken mij – met alle respect tegenover de prestaties en bewust van eigen onvermogen – onze inspanningen nog te gebrekkig te zijn. De huidige tijd eist hoe dan ook meer."

Welke betekenis heeft de biologisch-dyna-



Nicolai Fuchs, leider van de sectie Landbouw in Dornach

mische methode vandaag, nu de ecologische landbouw maatschappelijk erkend is, maar economisch in een benarde toestand verkeert?

"Bd-landbouw staat ervoor in dat zij als biologische landbouw meer is dan het achterwege laten van chemie. Dit is – we moeten daar eerlijk in zijn – bij het publiek het voornaamste argument voor biologische landbouw. De volledige omschakeling van een bedrijf bijvoorbeeld, wat in de EU, maar ook in Zwitserland vanuit economische overwegingen in twijfel wordt getrokken, is weliswaar "common sense" in de biologische landbouw, maar dit is helemaal niet zo makkelijk te motiveren. Half onbewust leunt de biologische landbouw op de motivering van de bd-landbouw. Dit is echter geen reden zich beter te voelen, maar een flinke uitdaging voor ons bio-dynamici, met betrekking tot juist dit motiveringswerk voor BD. De zogenoemde bedrijfsindividualiteit is namelijk in eerste instantie een geestelijk

principe." >>

Toen Demeter in kwantiteit werd overvleugeld door Bioland (in Duitsland de organisatie voor biologische landbouw), is wel eens gezegd "oude tante Demeter". Is het zoals bij veel langdurige trends dat, wanneer het zaakje eenmaal loopt, de initiatiefnemers hun werk overdragen?

"In de grond van de zaak is het natuurlijk een belangrijke doelstelling, dat de nagestreefde impulsen zó eigentijds worden dat degenen die de aanzet gaven zich kunnen terugtrek-

ken! Dit tijdstip zou men niet voorbij moeten laten gaan. Er zijn echter ook stemmen in de bd-beweging die zeggen: de eerste tachtig jaren waren toch pas een begin! De bd-landbouw staat nog in de kinderschoenen. Als men kijkt naar de maatschappelijke acceptatie en de uitbreiding van de biologische landbouw kan men zelfs een beetje tevreden zijn. Kijkt men echter naar wat onder kwalitatief "spirituele" landbouw zou kunnen worden verstaan - dat wil zeggen een landbouw die zich bewust is in hoeverre

"Het is geweldig wat er op ieder afzonderlijk bd-bedrijf gepresteerd wordt, waar ook ter wereld"

Freunde der Sektion für Landwirtschaft am Goetheanum

Ondersteuningsinitiatief ten bate van de afdeling Landbouw aan het Goetheanum

De afdeling Landbouw aan het Goetheanum werkt belangrijke grondslagen uit voor de verdere ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw, de public relations en de politieke vertegenwoordiging.

Met de nieuwe leider Nikolai Fuchs is er veel in beweging gekomen. Vorig jaar heeft de sectie Landbouw zich zelfstandig gemaakt, dat wil zeggen losgemaakt van de sectie Natuurwetenschap, om op die manier de wereldwijde taken en initiatieven beter te kunnen behartigen. Aansluitend aan een reis naar Salamita op Sicilië, voorjaar 2004, ontstond in een groep deelnemers de wens, om als consument niet alleen de productie van Demeter te ondersteunen, maar er ook voor te kiezen dat de sectie Landbouw in toenemende mate haar taken kan behartigen. Tot deze taken behoren:

Het opstellen van de grondslagen voor de public relations

Steeds meer beslissingen over de toekomst van de biologische en daarmee ook de biologisch-dynamische landbouw worden heden ten dage door politiek en maatschappij genomen (bijvoorbeeld consumentenbeschermingspolitiek). Het gaat er om hier constructief bij te dragen aan deskundige beslissingen voor het welzijn van de landbouw en de consumenten. Dit terrein mag niet alleen worden overgelaten aan de agrarische industrie en de groene tafel van politici. Voor het Bureau Demeter Internationaal in Brussel komen veel van de daar behartigde inhoudelijke zaken uit de afdeling Landbouw aan het Goetheanum. Het kan echter niet allebei door de boeren gefinancierd worden, omdat het toch ook veelal in het belang van de consumenten is, zoals de gedwongen vitaminisering van kleutervoeding. Daarnaast zijn er nog meer thema's, zoals: nieuwe voorschriften voor de hygiëne in verband met het vervaardigen van biologisch-dynamische preparaten, wat zou kunnen leiden tot een verbod ervan; de gentechniek en de coëxistentie met de biolandbouw; het organiseren van de onderzoekspolitiek.

Onderzoek en ontwikkeling van de biologisch-dynamische methode

Fundamenteel werk aan de biologisch-dynamische preparaten; inzicht verwerven en optimaliseren van warmteprocessen in landbouw en voeding; bijdragen aan een serieuze onderzoekscultuur; coördinatie van de wereldwijde biologisch-dynamische beweging.

Wie meent dat deze vragen hem ook een beetje aangaan, kan meehelpen dat die werkzaamheden gerealiseerd kunnen worden. De vrienden van de sectie Landbouw aan het Goetheanum hebben een gelijkkluidende vereniging in het leven geroepen. De lidmaatschapsbijdrage is minstens twintig euro. Vrije schenkingen zijn ten allen tijde mogelijk. De vrienden worden een á twee keer per jaar geïnformeerd over het werk in de sectie.

De ledenbijdrage kunt u overmaken op de rekening van de heer Alexander Overhage met de omschrijving: "F.K. Sektion Landwirtschaft am Goetheanum", BIC-code van de Bank: BLKBCH22, IBAN-nummer van het conto: CH22 0076 9016 2151 5624 3

de geest in de natuur vandaag de dag (nog) scheppend is of niet en welke rol de mens daarbij speelt – dan moet men vaststellen dat dit doel nog geen uitstralende levensrealiteit is geworden. In dit verband is nu, na tachtig jaar en na de zogenoemde hervormingen in de landbouw, het goede moment aangebroken om toekomstige taken voor de bd-landbouw gezamenlijk af te stemmen.”

Welk landbouwpotentieel is er nog voor de bd en bijvoorbeeld ook voor de biologische landbouw, die toch ook de eerste golf al achter zich heeft?

“Ik zie op alle terreinen nog mogelijkheden tot verbetering, niets is klaar. Bij de techniek van de productie vooral de doelmatige energie en bij de kwaliteit van de producten het scherp gericht zijn op de opwekkende kwaliteit van de levensmiddelen. Daarnaast zie ik het belang van het biologisch-dynamische vooral op sociaal en maatschappelijk terrein. Wanneer heden ten dage een biologisch werkende boer naar Demeter omschakelt, hoopt hij waarschijnlijk op een nieuwe zingeving voor zijn werk, op meer arbeidsvreugde en ook op een bevredigende economie. Als we alle motivatiebronnen in het hier en nu menen te vinden, is dit beslist te kort door de bocht.

Onafhankelijk van een mogelijke confessionele verbondenheid kan men zich de vraag stellen; – waar en hoe werkt het Christuswezen in deze tijd – in het geestelijke, in mij? Hoe is de antroposofische verwijzing naar de wederkomst van Christus in het etherische te begrijpen en wat heeft dat te maken met mijn agrarische cultuur? We hebben nieuwe, ook diepe beelden en voorstellingen nodig.”

Moeten de preparaten opnieuw worden

uitgevonden? Hebben we er nog meer nodig, denk aan de tropen, of aan de belangstelling van veel boeren voor talrijke nieuwe middeltjes op de markt.

“Het feit dat men zo open is voor nieuwe middeltjes op de markt, die de problemen voor ons oplossen, is heel menselijk. We verlangen er immers vurig naar om ons met een middel of een techniek te kunnen bevrijden van een probleem. En het is ook terecht om te zoeken naar speciale hulpmiddelen, omdat de natuur door de huidige milieusituaties inderdaad verzwakt lijkt te zijn. In verband hiermee is echter ook interessant onderzoek verricht, bijvoorbeeld door Jür-

“Wij nemen onze onderzoekers niet serieus genoeg”

gen Fritz (universiteit Bonn) en Hartmut Spiess (Institut für Biologisch-dynamische Forschung). Juist vanwege de beschreven verzwakking doen zij met vingerhoedgrote extracten onderzoek naar versterking van de hoornkiezelwerking. Ik heb echter de indruk dat dit onderzoek, hoewel het bijvoorbeeld in het tijdschrift ‘Lebendige Erde’ is gepubliceerd, te weinig aandacht krijgt. Men laat zich liever in met de stellige belofte van het een of ander nieuw middeltje. En hierbij sluit ik aan met kritiek op onze beweging:

wij nemen onze onderzoekers niet serieus genoeg. We laten hen zelf hun financiële middelen moeizaam bij stichtingen halen, vervolgens laten we hen jarenlang in hun kamertjes met hun proeven alleen. En als ze dan iets gevonden hebben wachten we liever eerst een aantal jaren af, of de buurman misschien met de nieuwe aanbevelingen goed uit de voeten kan, voordat wij zelf de moeite nemen het eens te proberen. Aan de ene kant is het gezond dat men niet achter iedere nieuwe wetenschappelijke “wijsheid” aanloopt. Aan de andere kant moet men er een gevoel voor ontwikkelen, waar serieus aan verbeteringen wordt gewerkt en deze op z’n minst ideëel ondersteunen. Of beter nog, zich inlaten met het proces.

Verder is het leven toch meestal veel praktischer: in India heeft bijvoorbeeld Peter Proctor samen met vrienden daar heel snel deugdelijke alternatieven gevonden voor de preparaatplanten, zoals voor eik en brandnetel. Daarvan kon ik mij zelf overtuigen. En als men in de koude mestvaalt of in de mestcompost een rottingsprobleem heeft, kan men ook wel eens EM (effectieve micro-organismen) gebruiken of aan de gier een beetje Plochermehl toevoegen, of waar en wanneer dat nuttig is; en dat doen sommigen ook. Daarentegen zou ik afraden deze dingen principieel en op grote schaal te gebruiken. Met gezond menselijk verstand komt een ieder daar wel tot een oplossing, daarvan ben ik overtuigd. Ik meen zelfs, en in dat opzicht ben ik beslist vermetel, dat men kan “leren” nieuwe preparaten te maken volgens het werkzame principe, dat men kan “aflezen” aan Steiners preparaten. Wat mij betreft zouden dat echter aanvullingen zijn; de tot nu toe gebruikte zeven, respectievelijk acht preparaten zijn op zich al ver-

regaand 'rond.'" >>

Steeds weer wordt er over het gebruik van de preparaten ook intern gediscussieerd: een geneesmiddel zou niet verplicht moeten zijn. Anderzijds staat het Demetermerk voor een belofte aan de consument.

"Dit vraagstuk is niet makkelijk te beantwoorden. Wanneer men het gebruik van de preparaten in de 'richtlijnen' regelt, zoals wij momenteel in de beweging samen hebben afgesproken, moet dit enerzijds zo vrijlatend mogelijk zijn. Anderzijds moet men ervan bewust zijn dat preparaten door hun gebruik een wezenlijke kant hebben, die zich onttrekt aan een regeling op niveau van 'richtlijnen'. Juist dan kan men ze regelen. Dat zou dan weliswaar moeten samengaan met een intensief discussieproces met onze leden en klanten, omdat een aantal er vast op vertrouwt dat wij de preparaten gebruiken zoals het in de 'richtlijnen' geregeld is. Uit angst voor willekeur zouden we het niet bij de regeling moeten laten. Men moet echter in de onderlinge communicatie rekening houden met deze vraag van verplichting en regeling."

Speciale voeding, investeringen in dure stallen en wat dies meer zij: is een ideële eis tegenwoordig nog mogelijk, of moet de bd-boer zich veel sterker op de markt richten? Kan men in de toekomst nog zo landbouw bedrijven?

"Er zal nauwelijks iemand zijn, ook ik niet, die deze vraag kan beantwoorden. Iedereen moet zijn motivatie om in de landbouw te werken met de gegeven mogelijkheden in overeenstemming brengen. Ik meen echter dat er veel mogelijk is als men wil. Daarnaast kan men zich ook afvragen of men het nog wil als de samenleving er weinig

naar vraagt. Men kan aan anderen toch niet iets opdringen wat ze helemaal niet willen. Laatst zei iemand, 'als aan een boer niet genoeg geld voor zijn melk wordt geboden, mag hij die melk gewoon niet geven'. Wij weten allemaal dat het niet zo eenvoudig is. En toch steekt in deze argumentatie een kern van waarheid.

We zijn er alleen aan gewend geraakt dat we bijvoorbeeld geen vaste prijsovereenkomst van een zuivelfabriek krijgen. Tegen deze achtergrond kun je zeggen dat het in deze tijd moedig is om een stal te bouwen met vijftien jaar afschrijving. Van mijn standpunt uit bezien moet een andere afspraakcontext worden opgesteld, onder de boeren, op de markt en ook politiek. In Nieuw-Zeeland kan men melk goedkoper produceren. Maar Nieuw-Zeeland zal nooit genoeg melk voor de hele wereld hebben. Niettemin wordt de wereldmarktprijs mede bepaald door de prijs daar. Er werkt overal veel irrationaliteit. Dus: óf het lukt nu, óf men wacht op betere tijden, wat bedrieglijk kan zijn en misschien moet men ook eens consequenties trekken."

Koeien met horens, dure stallen, wel of geen hooi in de voeding, kostbare preparaten in de landbouw, speciale kalenders – zijn de biologisch-dynamische thema's vandaag nog actueel en relevant?

"Ik meen dat dát juist de relevante thema's zijn. 'Hay fed milk' bijvoorbeeld is in Amerika juist een succesproduct. En koeien onthoornen is voor mij integendeel werkelijk "geen thema". Dat dit op zo'n grote schaal gebeurt is schandalig. En een oriëntering aan de kosmos is in tijden van gentechniek de noodzakelijke aanvulling, anders begrijpt men de wereld niet meer. Ik meen dat deze thema's allemaal zeer relevant en actueel

zijn. Wij zouden er goed aan doen daarover een veel opener dialoog te voeren met de samenleving."

Verliest een spirituele landbouw zich niet in de details van de Demeter-vorm? Wordt de BD misschien al ingehaald?

"Natuurlijk lijd ik er ook tot in de eigen werktijd onder, hoeveel tijd uitwerking van details in beslag neemt. Regelmatig blijven er dan dingen die eigenlijk essentieel zijn liggen. Tegelijkertijd is het echter zo dat bepaalde dingen zorgvuldigheid behoeven en pas bruikbaar zijn als men er tot het eind grondig over heeft gedacht en ze beproefd zijn. Ik heb voor mij zelf geprobeerd te leren dat het ook een kwestie van gezindheid is, hoe ik deze in eerste instantie onplezierig lijkende detailwerkzaamheden aanpak: wakker, aandachtig en meelevend en de spirituele kant ervan bewust wordend. Ieder telefoongesprek over wat dan ook is een menselijke ontmoeting. Ik kan evenwel niet verzwijgen dat ook mij regelmatig de gedachte overvalt, we zouden menig regelwerk tot een minimum terug moeten snoeien om weer ruimte te krijgen voor het praktische werk.

Of men nu ingehaald wordt of niet: wie werkelijk 'verder' is, dát wordt meestal niet beslist op het zichtbare vlak. Maar men zou met alle krachtsinspanning naar binnen moeten luisteren om het innerlijk te verkennen; ben je zo ver als je zou kunnen zijn en als je graag zou willen zijn? Als het antwoord hierop nee is: met alle kracht ertegen aan gaan, zodat dit wel zo wordt – ook als biologisch-dynamische beweging!" ■